

En bergenser i Shanghai

KNUT RIO

I utstillingen i 4. etasje på Kulturhistorie har vi for tiden utstilt noen av våre mest spektakulære etnografiske gjenstander. Disse gjenstandene i montrene har vært vitner til spennende historiske hendelser og personlige skjebner, og de fører oss alltid til dramatiske øyeblikk. Dette er i hvert fall tilfellet når det gjelder den utsøkte dragen av sølv som nå har en hedersplass i vår utstilling.

Gjenstandene i utstillingen *Inntrykk fra koloniene* har ikke bare store estetiske kvaliteter, men de bærer også på forbløffende fortellinger fra kolonitiden. De holder på minner fra en tid hvor store verdier ble tatt ut, ja, noen ganger plyndret fra sivilisasjoner utenfor Europa. De europeiske handelshus, skipsredere, sjømenn, og misjonærer deltok i en hektisk aktivitet i hele den koloniserte verden. Det handlet om å utvinne ressurser, utnytte billig arbeidskraft, kristne de innfødte befolkningene, opprette plantasjer – alt for å sørge for transport av handelsvarer frem og tilbake.

Dragen som står utstilt, er en knapp halvmeter lang og er laget av reint sølv. Den er satt sammen av utallige ledd utformet som fiskeskjell slik at hele dragen har en helt organisk, bevegelig form. Dragefiguren er en legendarisk skapning i kinesisk mytologi. Tradisjonelt symboliserte den lykkebringende kraft og kontroll over de livgivende, men farlige naturkreftene. Under de store kinesiske keiserdømmene ble dragen adoptert som selve hovedsymbolet på keiserens makt. Grunnleggeren av Han-dynastiet hevdet for eksempel at han ble unnfanget etter at hans mor hadde drømt om en drage.

Gitt at dragen ble et omsluttende symbol for all natur i keiserens rike, så er det også slik at kroppsdelene til dragefiguren

Fig. 1 | Drage av sølv (BME 5278) gitt i gave til museet av Hans Berents i 1913. Foto: Adnan Icacig © Universitetsmuseet i Bergen

kommer fra alle typer skapninger, noen med egenskaper fra land, noen fra sjø og noen fra lufta. Dragen skulle ha ni anatomiske deler: demonens øyne, hjortens gevir, krokodillens hode, kuens ører, slangens kropp, muslingens buk, karpens skjell, tigerens fot og ørnens klør. De skulle være kledd med 117 skjell, 81 av dem med *yang* (positiv energi) og 36 med *yin* (negativ energi).

Vi har ikke noen mulighet til å tid- eller stedfeste denne spesifikke dragen, men vi kan slå fast et par ting. Den har ikke tilhørt noen keiser eller en keisers hoff, for dragen har bare tre klør på hver fot. Keiserlige drager hadde nemlig fire eller fem klør, og drager med tre klør slik som denne var ikke knyttet til noen spesiell rang eller status.

Og det er nok også slik at denne typen praktfulle sølvgjenstander var laget for et eksportmarked som vokste frem utover fra slutten av 1700-tallet. Dette har å gjøre med hvordan handelen fungerte mellom koloninasjonene på denne tiden. For å få tak i de ettertraktede varene fra Kina – silke, porselen, krydder og te – så måtte de vestlige landene ha noe å selge som var ettertraktet i Kina. Sølv ble i en periode løsningen på dette, for det var store forekomster av sølv i koloniene i Sør-Amerika. Det som ble kalt for spansk sølv ble da i en periode den store vestlige handelsvaren i havnebyen Canton (i dag Guangzhou) i Kina. Noe av dette sølvet ble så bearbeidet av kinesiske sølvsmeder for å selges til den europeiske overklassen, altså i en form og stil som de kjente – i form av teserviser, serveringsfat, bestikk og pyntegjenstander med kinesisk dekor. I den siste kategorien kommer nok denne dragen vår, som en enestående gjenstand helt uten bruk og nytte, men med denne fascinerende livaktigheten i kombinasjon med det skinnende plettfriske metallet som gjorde at den en gang falt i smak hos den europeiske kunden. Kunden i dette tilfellet var en nyutdannet ingeniør fra Bergen som rett etter studiene hadde bestemt seg for at han skulle skape seg et liv i Kina.

Omstendighetene rundt dragens ankomst til museet her i Bergen vet vi ikke så mye om, men det dukker opp en veldig interessant livshistorie i dens kjøl vann. Det var i 1913 at Hans Berents sendte i alt 69 gjenstander til Bergens Museum, samlet inn under hans reiser ute i de kinesiske distriktene, i Japan og i Tibet. I Bergens Museums Årbok fra dette året kan vi lese at Ingeniør Berents fra Shanghai skjenket museet sin «betydelige og overordentlig verdifulde» samling. Mer dokumentasjon enn dette finner vi ikke i museets arkiver, og vi har måttet oppsøke andre kilder. Spesielt kan nevnes en

mastergrad nylig avlagt ved Universitetet i Bergen, skrevet av Dennis Askeland, som tar for seg rollen til det norske samfunn i Shanghai i årene før kulturrevolusjonen. Her spilte nemlig Hans Berents en sentral rolle. Så, mens vi her i Norge vet veldig lite om denne karakteren, så har han et desto større navn i Shanghais historie.

Ingeniør Hans Berents – en samfunnsbygger

Hans Berents ble født i Bergen i 1880, oppgitt i kirkebøkene som sønn av *dykkerchef* Wilhelm Olsen og Karina Berentsen. Han var sivilingeniør uteksaminert ved Bergen tekniske skole og Teknisk Høyskole i Dresden. Han reiste i 1904 som ung mann til Kina for å delta i jernbanebygging, undersøkelse av veianlegg og forbedring av kanaler. Han fikk jobb i et engelsk firma i Nanking (nå Nanjing), og ble hentet inn for å bygge den femti mil lange Anhui–Jiangxi-jernbanen. På Wikipedia kan vi lese følgende:

During the late Qing Dynasty, the Anhui Provincial Private Railway Company, a joint-stock company supported by Anhui merchants, proposed the building of a rail line from Wuhu to Jingdezhen. In 1904, the company raised two million taels of silver and hired a Norwegian and a Japanese engineer to oversee the project. Construction began in 1905 but the project ran out of funds in April 1911, after completing 32 kilometers of roadbed and bridges from Wuhu to the township of Wanzhi.

Fig. 2 | Tre piper gitt til museet av Hans Berents i 1913. Denne pipetypen forveksles ofte med opiumspiser, men er laget for å røyke tobakk, og var nok vanligere på Berents tid i Shanghai. I 1907 signerte England endelig en avtale med Kina om å gradvis fase ut innførselen av opium til landet.

MR. H. BERENTS, well-known local engineer, who has been re-elected president of the China Engineering Society of China.—*Joseffo.*

Fig. 3 | Oppslag i 1930 i avisa North China Sunday News i anledning at Berents ble gjenvalgt som president i China Engineering Society.

Det er altså i disse årene som omreisende ingeniør at Berents kjøper de 69 gjenstandene som han sendte til Bergen i 1913. I samlingen finner vi utstyr fra templer, vaser, kopper, boller og krukker, røkelseskar, piper, skriveutstyr og pyntegjenstander, samt forhistorisk materiale fra en grav i Wuhu som han selv hadde være med på utgravningen av. Han hadde sikkert en eller annen kobling til museet i Bergen, siden det var dit han valgte å sende gjenstandene. Kanskje var han kjent med arkeologfaget i Bergen, siden han også nå var med på en utgravning i Kina? Kanskje ville han bare at folk i Bergen også skulle få øynene opp for kunsten i dette fascinerende landet i øst som han selv nå kjente godt?

La oss prøve å forestille oss hva som foregikk i Shanghai i disse tiårene hvor Hans Berents bygget seg et liv der. Hvordan kunne det ha seg at europeere kunne etablere seg som innbyggere av Shanghai? Dette må skrives inn i en kaotisk og ganske voldelig historie. Som Dennis Askeland beskriver, hadde de vestlige land med England i spissen tvunget til seg rettigheter til å drive handel i de såkalte frihandelsbyene i Kina, og Shanghai var en av dem. Etter at det nevnte sølvet ikke lenger fungerte som byttmiddel utover på 1800 tallet, gikk engelskmennene over til å selge opium. East India Trading Company produserte rusmiddelet i sine kolonier i India, og var ivrige etter å dekke den store etterspørselen etter dette nytelsesmiddelet i Kina. Dette møtte først stor motstand hos den kinesiske keiseren, og britene drev først storstilt smugling og illegalt salg. Dette førte som kjent til de to store opiumskrigene, hvor koloninasjonene kjempet en brutal krig over mange år for å sikre seg handel med Kina.

Da Hans Berents kom til Kina i 1904, hadde allerede norsk handel gode vilkår i Kina. I det som ble kalt for *Kantontraktaten*, hadde det svensk-norske kongeriket sikret seg rettigheter til å drive handel i de fem traktathavnene, deriblant Shanghai, og konsulater ble opprettet for å ha juridisk oppsyn og ansvar for dem som til enhver tid oppholdt seg der eller bosatte seg der. Kinesiske myndigheter så det som fordelaktig at de slapp å ha myndighet over og dermed ansvar for disse utlendingsene, som de anså som primitive barbarer.

Denne traktaten la til rette for en liten bosetning av nordmenn i de kinesiske havnebyene, og rundt 1900 bodde allerede et hundretall nordmenn i Shanghai. Shanghai ble etter hvert også den viktigste havnebyen for norsk handel, og i 1906, etter løsrivelsen fra Sverige, ble Norges nye generalkonsulat opprettet i Shanghai som et av de første norske konsulatene.

Etter å jobbet som jernbaneingeniør i disse første årene etablerte Berents seg med en egen byggeteknisk konsulentforretning i Shanghai, kalt Consulting Civil Engineers, Architects, Surveyors, Land and Estate Agents. Han ble en aktiv og samfunnsengasjert borger innenfor de europeiske bosetningene i Shanghai, og var blant annet major i Shanghai Volunteer Corps. Han var en av stifterne av Det Norske Samfunn i Kina, ble i 1929 president i Engineering Society of China, og President for Rotary Club of Shanghai i 1936/37. Han ble altså en sentral figur i den europeiske delen av byen.

Arkitektur og sivilsamfunn

Arkitekt Katya Knyazeva, som skriver om Shanghais spennende arkitekturhistorie, har sendt oss en liten oversikt over kjente bygninger som Berents firma stod for. I dag er Shanghai kjent for sin modernistiske arkitektur fra denne perioden, og Berents var absolutt en viktig deltager her. I 1926 prosjekterte firmaet hans et stort leilighetskompleks på Rue Corneille og et varehus på hjørnet av Szechuen og Soochow, som står den dag i dag. I 1929 fikk de bygget et nytt stort varehus på Baikal Road, som er blitt revet under den senere moderniseringen av byen. I 1930–1931 bygget firmaet de såkalte Dubail Apartments i Avenue Dubail, og disse står fremdeles. I 1933 bygget de skolen for russiske barn i den russiske bydelen i Avenue Petain, som i dag er erstattet med en park, og de ferdigstilte fabrikken til Peach & Co. Factory i Gordon Road.

I sitt liv og virke i Shanghai fremstår Hans Berents også som en hedersmann innenfor annet sivilt arbeid. Han fikk sølvmedalje for livredning 1909, han fikk gullmedalje fra de

Fig. 4 | Skisse til Dubail Apartments, som ble påbegynt i 1930 i den franske bydelen (kilde: Katya Knyazeva).

SCROLL FOR MR. HANS BERENTS

"N.-C. Herald" Photo.

In recognition of his courageous action at Peitaiho last June when he assisted in the apprehension of a gang of pirates, Mr. Hans Berents has been presented with this "Scroll of Honour" by the Nanking Government.

Fig. 5 | Æresfane for å ha utvist stort mot da Berents var med på å arrestere en bande med bevæpnede gangstere i Shanghai under hans tjeneste som major i Shanghai Volunteer Corps (kilde: Katya Knyazeva).

kinesiske myndigheter i 1912 for aktiv deltakelse i nødhjelp i 1910–12 som medlem av China Foreign Famine Relief Committee, han mottok militære dekorasjoner av de lokale myndigheter for sin innsats under borgerkrigen mellom kommunister og nasjonalister, og i 1935 fikk han en silkefane med påtrykk fra den kinesiske regjering for å ha stoppet ni pirater som forsøkte å unnslippe ved Peitaiho, Chinwangtao. Den internasjonale bosetningen i Shanghai hadde nemlig ikke bare sitt eget brannvesen og politi, men også en egen hær, som ble kalt Shanghai Voluntary Corps, det lokale heimevernet. Dette var i hovedsak opprettet som en sidegren

til den engelske armeen, og med engelsk ledelse, men bestod av et fullstendig internasjonalt mannskap. Her fikk Berents graden major, og dette inngikk i hans mange frivillige verv og oppgaver.

Ved siden av hans tjeneste i Shanghais egne internasjonale styrke, er det to andre verv som blir interessante når krigen mellom Kina og Japan virkelig spisser seg til henimot 1940. Utover hele 30-tallet var der større og mindre konflikter mellom landene, og i 1937 ble det erklært full krig. I en lang periode utover høsten 1937 ble det utkjempet et stort slag om Shanghai, hvor kineserne etter hvert måtte gi tapt. Krigen fortsatte videre til Nanjiing, og det som blir kalt for Nanjiing-massakren er et av de blodigste kapitlene i kinesisk historie. Det antas at rundt 300 000 kinesere, både militære og sivile ble drept på brutale måter. Utallige historier om tortur og voldtekt av kvinner og barn står igjen fra disse seks ukene med beleiring frem til desember 1937. De internasjonale bydelene i både Shanghai og Nanjiing, som var under europeisk selvstyre med England i spissen, ble for det meste holdt utenfor konflikten fordi Japan enda ikke var i krig med de allierte land. Det ble opprettet internasjonale komiteer for det som nå ble kalt for sikkerhetssoner. Blant annet fordi den nasjonalsosialistiske regjeringen i Tyskland hadde bilaterale avtaler med Japan, så ble også sikkerhetssonene respektert, fordi også tyske handelsfolk opererte her. Men det ble også rapportert at japanske soldater hentet ut kinesere fra sikkerhetssonene for å voldta og torturere dem.

I Shanghai var Berents med i komiteen som organiserte sikkerhetssonen, det som ble kalt for Jacquinet-sonen, oppkalt

Fig. 6 | Et møte i Nanshi Supervisory Committee i 1937, hvor man organiserte sikkerhetssonen i Shanghai (den såkalte Jacquinet-sonen). Hans Berents står i midten i bakre rekke. Foran ham står Ernest Brander Macnaghten, som var styreleder for Shanghai Municipal Council da japanerne tok over, og til høyre for ham står Jacquinet de Besange, som regnes som hovedpersonen i arbeidet med å opprette en frisone etter at Japan hadde tatt over byen. (Kilde: University of Bristol – Historical Photographs of China, reference number Ro-n0625).

etter den sentrale figuren Jacquinot de Besange. Han var en fransk adelsmann og misjonær som under disse begivenhetene drev omfattende diplomati for å få opprettet frisonen. Sikkerhetssonen lå i området Nantao, og man anslår at flere hundre tusen kinesiske flyktninger også fikk beskyttelse i tillegg til de utenlandske borgerne.

Den vanskelige krigen

Den andre rollen til Berents gjennom disse vanskelige tidene var å være en av hovedpersonene i Det Norske Samfunn i Shanghai, som grunnlegger og formann under hele krigen. Da japanerne bombet Pearl Harbour i 1941 var det slutt på fredningen av det internasjonale protektoratet i Shanghai, siden de allierte land nå var Japans fiende, og japanerne tok fullt og helt kontroll over byen. Også norske fabrikker, butikker og kontorer ble stengt, norske skip ble beslaglagt, bankkontoer ble lukket, og eiendommer ble konfiskert av japanerne. I august 1942 ble derfor Det Norske Samfunn erklært for at de norske borgerne fortsatt skulle kunne bli boende i et slags amnesti. I et brev fra Berents stod følgende:

Til: Norske i Shanghai. 23.august 1942. Siden de Japanske Myndigheter anmodet vor avreiste General Konsul om dannelse av en liten Norsk Komite, viss opgave skulle vaere at funktionere som bindeled mellem den Norske Koloni a de Japanske Myndigheter i almene saker a en saadan Komite er ny valgt bestaaende av D/Herrer Hans Berents, E.F. Fasting samt S. Hohlfeldt med Herr F. Berge som varamann...Meddelser kan sendes til Den Norske Komite, adr. Rom 72, M.M Building, 9 Quai de france, Shanghai, hvor Herr G. Sevald vil besørge videre forsendelse.¹

Askeland gjengir også et annet brev, hvor Berents skriver mer utfyllende om komiteen:

Vår Komite har på forskjellig vis forsøkt å være til støtte og veiledning for Norske borgere her, samt å tjene som et bindeledd mellom våre landsmenn og den fungerende regjeringen, og vi tror at den velvilje og imøtekommenhet som er blitt vist oss Norske i disse år, skyldes ialfald for en del vår kontakt med disse myndigheter, og forståelsen av deres ønsker...²

Den norske komitee er av de japanske myndigheter blitt tydet at vi som norske maa veere meget forsiktige saavel i tale saavel som handlinger. For ikke aa komplimentere

og oedelegge vaar stilling her. Det fremheves at hvilke som helst handlinger som kan bli forstaat som uvenlige... Da vi som noeutrale i krigen i det fjerne oesten, maa vi alltid huske dette. Videre studere alle proklamasjoner og forordninger som utsendes av overkommandoene og de sivile myndighetet. Og foelge disse instruksjoner bokstavelig. Overstaaende anmodninger kan synes naturlige og selvinnlysende. Men de kan lett glemmes i en konversasjon, og man haaper at av hvert eneste medlem i den norske koloni vil huske disse anmodninger til enhver tid. ...Derved bestyrker og ivaretar vi best vaare interesser og vaar stilling, og derved bidrar vi vaart beste til aa samarbeide med overkommandoene, og myndighetene mot det felles maal aa opprettholde fred.³

Berents så det altså som sin oppgave å opprettholde en nøytralitet i forhold til Japan i krigsårene, og han måtte drive utstrakt diplomati ovenfor den japanske ledelsen. Askeland nevner blant annet at Berents i 1943 sammen med folk fra det svenske konsulat deltok på et veldedighetsball som var til inntekt for japansk Røde Kors. Her ble Berents direkte konfrontert av den japanske attaché Tsuruta, som påpekte at det norske folk jo var på Storbritannias side i krigen, og at de hadde sin egentlige regjering i London. Trusselen om interneringsleire hang altså over de som var norske borgere i byen. Berents svarte da at nordmenn først og fremst var norske, og at de ikke hadde noen interesse for de store landenes krig. Berents fastholdt at Norge først og fremst var i kompaniskap med Sverige og beskyttet av deres nøytralitet,⁴ og i hans brev til de japanske styresmaktene understreket han sin respekt for Japan:

The members of the small Norwegian Community are perturbed to find themselves grouped up with the enemies of your country, because the best relations have always existed between the people of Japan and the people of Norway...We will naturally abide by any decision your authorities should make in a matter of this kind, but would like to emphasize that our small country, with half the population of Shanghai and only a handful of Norwegians here, do not consider themselves as enemies of your great empire. But as neutrals in the far eastern struggle.⁵

Askeland legger til at Berents alltid bar en jakkenål fra det japanske Røde Kors på jakkeslaget sitt, og klarte på denne måten å holde de norske shanghaierne borte fra interneringsleirene gjennom krigen.

Fig. 7 | Bilde fra 17. mai-feiring i Shanghai (ukjent år og kilde). Her ser vi Berents til høyre sammen med blant andre Nikolai Aall fra Oslo, generalkonsul i Shanghai fra 1920-1938 og ambassadør i Kina fra 1945, og dr. Sundsbakk fra Bergen, som var overlege på det kinesiske sykehuset i byen.

Messrs. Enger C.N.B. Aall. Dr. R. Sundsbak and Mr. Hans Berents, at the Norwegian National Day reception. (Lacks)

Etter krigen og Tyskland og Japans kapitulasjon var det mange i de internasjonale bosetningene som vendte nesene hjemover. Krigsårene hadde vært magre, og handelen gikk dårlig, og den kinesiske borgerkrigen blusset også opp igjen etter at Japan trakk seg ut. Hans Berents og hans kone Petra vendte da også hjem til Norge våren 1946. Da hadde de tilbrakt 42 år i Kina, og etterlot seg sønnen Hans Petter, som da var visekonsul i Hangzhou, mens to andre sønner flyttet videre til Australia. Vi har ikke funnet noen spor av at Berents opprettholdt kontakt med Bergens Museum etter at han kom hjem, eller om han var tilbake for å se på sølvdragen eller de andre skattene han hadde skjenket tretti år tidligere. Kanskje hadde så mye drama og voldelige sammenstøt utspilt seg i disse årene at det ville ha gjort ham vondt å se tilbake på Kina slik det var da han kom dit i 1904. Hans Berents døde den 6. april 1957 i Oslo.

129

Litteratur / kilder

1. Utenriksstasjonene, Generalkonsulatet i Shanghai, Kina - RA/S-2611/D/Db/L0411. Kilde: Askeland 2018:93-94
2. Brev fra Hans Berents. Utenriksstasjonene, Generalkonsulatet i Shanghai, Kina - RA/S- 2611/D/Db/L0411. Kilde: Askeland 2018:94
3. Brev fra Hans Berents. Utenriksstasjonene, Generalkonsulatet i Shanghai, Kina - RA/S- 2611/D/Db/L0411. Kilde: Askeland 2018:94
4. Askeland 2018:103
5. Askeland 2018:104

NOTER